

Innehåll

Sammanfattning	5
Författningsförslag	7
Förslag till Lag om upphävande av vissa lagar om ägofred.....	7
Förslag till Lag om ändring i lagen (1938:121) om hittegods.	8
Förslag till Lag om upphävande av vissa lagar om utsläppande av djur på samfällid betesmark.....	9
Förslag till Lag om upphävande av lagar om förlängning av vissa servitut.....	10
1 Nuvarande förhållanden	11
2 Promemorians förslag	13
2.1 Tillsynsskyldigheten.....	13
2.2 Stängselfrågor	14
2.2.1 Behovet av särskilda regler om stängelskyldighet	14
2.2.2 Gemensamma stängsel.....	17

2.2.3	Stängsel på fåbodvallar	20
2.3	Gemensamt bete och betesreglering	22
2.4	Skadestånd.....	24
2.5	Omhändertagande av hemdjur	26
2.6	Kostnader och andra effekter av förslaget	27
3	Upphävande av vissa lagar	29
3.1	Djur på samfälld betesmark	29
3.2	Vissa skogsfångs- och mulbetesservitut.....	30
4	Författningskommentarer.....	33
4.1	Förslag till lag om upphävande av vissa lagar om ägofred.....	33

Sammanfattning

I promemorian föreslås att lagen (1933:269) om ägofred samt viss till denna anslutande lagstiftning skall upphöra att gälla vid utgången av juni 2003. Vidare föreslås att lagen (1938:121) om hittegods skall tillämpas också på hemdjur som kommit in på annans mark.

Författningsförslag

Förslag till Lag om upphävande av vissa lagar om ägofred

Härigenom föreskrivs att lagen (1933:269) om ägofred och lagen (1933:270) om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred skall upphöra att gälla vid utgången av juni 2003.

-
1. Lagen (1933:269) om ägofred gäller fortfarande i fråga om förhållanden som hänför sig till tiden före den 1 juli 2003.
 2. En förrättning som påbörjats eller ett mål eller ärende som är anhängigt vid domstol, länsstyrelsen regeringen vid utgången av juni 2003 skall handläggas och prövas enligt lagen (1933:269) om ägofred.
 3. Sådan rättsverkan i förhållande till en ny ägare eller innehavare av en fastighet som följer av 35–37 §§ lagen (1933:269) om ägofred skall bestå så länge det som bestämts genom förrättning, dom eller förening gäller oförändrat och med den begränsning som följer av 37 § sista stycket lagen (1933:269) om ägofred.
 4. Bestämmelserna i 41–45 a §§ lagen (1933:269) om ägofred om stängsel- och betessamfälligheter skall tillämpas så länge samfällighetens förvaltning inte har ordnats på annat sätt.
 5. Lagen (1933:270) om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred skall tillämpas för fordran som vid utgången av juni 2003 är förfallen till betalning.

**Förslag till
Lag om ändring i lagen (1938:121) om hittegods.**

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1938:121) om hittegods skall upphöra att gälla vid utgången av juni 2003.

**Förslag till
Lag om upphävande av vissa lagar om utsläppande av
djur på samfälld betesmark**

Härigenom föreskrivs att följande lagar skall upphöra att gälla vid utgången av juni 2003:

1. lagen (1918:399) om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark, och
2. lagen (1922:133) om förbud mot utsläppande av bagge å samfälld betesmark.

**Förslag till
Lag om upphävande av lagar om förlängning av vissa
servitut**

Härigenom föreskrivs att följande lagar skall upphöra att gälla vid utgången av juni 2003:

1. lagen (1946:741) om förlängning av tiden för vissa servitut, och
2. lagen (1959:517) om förlängning av tiden för vissa servitut

1 Nuvarande förhållanden

Enligt ägofredslagen är en ägare eller en innehavare av hemdjur principiellt skyldig att hålla sådan vård om djuren att de inte olovligt kommer in på annans ägor. Lagen innehåller också bestämmelser om skyldighet att i vissa fall hålla stängsel. En fastighetsägare kan således begära att stängsel sätts upp när grannfastighetens ägor intill fastighetsgränsen används för bete och stängsel behövs. Stängsel skall vara så beskaffat att det skyddar mot större hemdjur, till vilka räknas hästar och nötkreatur. Däremot gäller stängselskyldigheten inte mindre hemdjur, exempelvis får. Regeringen kan dock föreskriva att stängsel skall ge skydd även mot mindre hemdjur. Så har också skett för vissa delar av landet.

Skyldigheten att vårda djuren begränsas genom ägofredslagens bestämmelser om rätt i vissa fall till gemensamt bete på skogs- och utmarker som gränsar till varandra. Sådan mark anses under vissa i lagen angivna förutsättningar upplåten till gemensamt bete för större hemdjur i den mån marken inte är inhägnad. Regeringen får föreskriva att rätt till gemensamt bete även skall avse mindre hemdjur.

För att bl.a. ge möjlighet till skydd mot skador på skogsäterväxten till följd av betning finns i ägofredslagen särskilda bestämmelser om betesreglering på mark som anses upplåten till gemensamt bete. Betesregleringen medför bl.a. att rätten till gemensamt bete upphör för fastigheter som äger del i marken eller som har betesrätt på grund av servitut. För att bestämmelserna om betesreglering skall tillämpas inom ett län eller en del av ett län krävs beslut av regeringen i form av en

förordning. Sådana förordningar har utfärdats endast i begränsad omfattning.

Frågor om stängselskyldighet och betesreglering skall efter ansökan hos länsstyrelsen prövas vid syneförrättning eller avgöras genom överenskommelse (förening). Lagen innehåller utförliga regler om förfarandet vid sådan förrättning.

Enligt ägofredslagen har djurägare eller den som mottagit djur till underhåll eller nyttjande strikt ansvar om djuren olovligen tagit sig in på annans ägor och där orsakar skada. I lagen föreskrivs regressrätt mot den som vållat skadan.

Ägofredslagen innehåller även bestämmelser om rätt att bättra annans hägnad och att ta hand om annans betesdjur. Vidare regleras förvaltningen av stängsel- och betessamfälligheter. Slutligen finns bestämmelser om förseelser mot föreskrifter om betning samt om förverkande av rätt till gemensamt bete.

2 Promemorians förslag

Förslag: Lagen (1933:269) om ägofred skall upphöra att gälla.

Skälen för förslaget: Ägofredslagen är i många avseenden föråldrad. Bestämmelserna tillämpas mycket sällan och är i praktiken av liten betydelse för förhållandena på landsbygden. Det saknas tillräckliga skäl att behålla lagen. I de delar bestämmelser fortfarande har någon aktualitet kan de ersättas genom tillämpning av de allmänna bestämmelser som återfinns i anläggningslagen, skadeståndslagen och hittegodslagen.

De närmare skälen för förslaget framgår av avsnitt 2.1–2.6.

2.1 Tillsynsskyldigheten

Förslag: Ägofredslagens bestämmelser om tillsynsskyldighet skall upphöra att gälla.

Skälen för förslaget: Enligt ägofredslagen är en djurägare skyldig att hålla sådan vård om sina hemdjur att de inte olovligen kommer in på andras ägor. Denna grundläggande princip, den s.k. vårdnadsplikten, gäller även för den som tagit emot hemdjur till underhåll eller till nyttjande. Syftet är att skydda annans mark från skador.

Det saknas anledning att ändra på principen om djurägarrens eller djurhållarens skyldighet att ha erforderlig tillsyn över sina djur. Det kan dock ifrågasättas om en särskild lagbestämmelse är motiverad.

Det ligger i djurägarens eller innehavarens eget intresse att skydda och hålla kontroll över sina djur. Vid ett jordbruksföretag som bedriver husdjursskötsel representerar djurbesättningarna ofta betydande ekonomiska värden. Även i andra fall kan djur som här avses representera stora värden, t.ex. när det är fråga om ridhästar eller travhästar. När sådana djur hålls på bete har djurägaren ett intresse av att djuren inte kommer in på annans mark och därmed riskerar att skadas eller försvinna. Även andra omständigheter än en lagstadgad tillsynsplikt och hänsynen till omgivningen medverkar således till att djurägaren eller innehavaren har erforderlig uppsyn över sina djur.

Av betydelse är även den skadeståndsskyldighet som kan följa av att djuren orsakar skada på annans mark eller övriga egendom.

De omständigheter som anförts leder till slutsatsen att särskilda regler om tillsyn inte längre behövs som garanti för att förhindra skador på angränsande fastigheters mark.

2.2 Stängselfrågor

2.2.1 Behovet av särskilda regler om stängselskyldighet

Förslag: Ägofredslagens bestämmelser om stängselskyldighet skall upphöra att gälla.

Skälen för förslaget: Den tillsynsskyldighet som åligger djurägaren eller innehavaren kompletteras i ägofredslagen med bestämmelser om stängselskyldighet mellan fastigheter som gränsar till varandra.

Stängselskyldigheten enligt ägofredslagen innebär i huvudsak följande. Om en fastighets ägor utnyttjas till bete för hemdjur skall stängsel sättas upp mot angränsande ägor på annan fastighet om detta är den bästa lösningen för att hindra djuren från att ta sig in på grannfastigheten. Någon skyldighet att sätta upp

stängsel finns dock inte om fastigheterna är åtskilda av en väg som inte får stängas av genom grindar. En fastighetsägare har heller ingen skyldighet att hålla stängsel utmed järnväg. Rätt att påkalla att stängselskyldighet fullgörs tillkommer envar av grannarna. Kostnaden för stängslets uppförande och underhåll fördelas olika beroende på om båda eller endast en av två grannar nyttjar sin fastighet till bete för hemdjur. Skyldigheten att uppföra och underhålla ett stängsel skall avse en för fastigheten bestämd sträcka på marken. Enligt huvudregeln skall ett stängsel sättas upp i ägo gränsen. Avvikelse från denna regel får ske om ägo gränsen går i dike, vattendrag eller väg samt då gränsen går över berg eller då terrängförhållandena i gränsen på annat sätt skulle innebära synnerliga svårigheter eller oskäligen kostnader för stängseluppsättningen. Stängslet skall vara så beskaffat att det fredar mot hästar och nötkreatur. Regeringen kan föreskriva att inom län eller del därav stängsel även skall freda mot andra slag av hemdjur än hästar och nötkreatur. När stängselskyldighet påkallas är det fastighetsägaren som svarar för att stängslet uppförs och underhålls. Om fastigheten är utarrenderad är det dock arrendatorn som svarar för underhållet.

Ägofredslagen är dispositiv. Det innebär att fastighetsägare och nyttjanderättshavare kan träffa avtal i frågor som rör stängselskyldighet och därvid ge avtalet ett annat innehåll än lagens bestämmelser. Ett sådant avtal gäller emellertid inte mot en ny ägare eller innehavare av fastigheten. I ägofredslagen anvisas en speciell form av avtal om stängselskyldighet som kallas förening. En sådan förening gäller efter registrering även mot ny ägare eller innehavare av en fastighet.

Om en uppkommen stängselfråga inte kan lösas genom avtal kan enligt ägofredslagen en fastighetsägare eller, när det gäller underhållsfrågor, en arrendator begära att stängselfrågan avgörs vid en syneförrättning. Länsstyrelsen utser i så fall en förrättningsman.

Vid ägofredslagens tillkomst anfördes som motiv för den allmänna bestämmelsen om stängselskyldighet att den var nödvändig som ett komplement till vårdnadsplikten. Enligt

departementschefen innefattar stängselskyldigheten enligt sakens natur ett säkrare skydd för ägofreden än vårdnadsplikten och medför, om båda grannarna deltar i stängselbesväret, en lättnad i fullgörandet av vårdnadsplikten. Stängselskyldigheten borde emellertid bara gälla om ägofredsintresset inte lämpligen kan tillgodoses genom vårdnadsplikten. Stängselplikten skulle gälla bara om stängsel verkligen behövs för att upprätthålla ägofreden.

Det kan ifrågasättas om det numera finns något behov av särskilda bestämmelser om stängselskyldighet. Skälen till detta är följande.

Syneförrättningar för att avgöra bl.a. stängselfrågor har förekommit i mycket liten utsträckning. Överenskommelser genom det i ägofredslagen anvisade institutet förening har förekommit i endast ett fåtal fall. I betänkandet Översyn av ägofredslagstiftningen (Ds Jo 1984:15) redovisas att en praxis har utvecklats som innebär att om endast en av två fastighetsägare använder sin mark för bete, så står denne nästan alltid för kostnaden för uppsättande och underhåll av stängsel. Om det däremot finns betesdjur utsläppta på båda fastigheterna, sker naturligen en hälftindelning av kostnaderna. Denna praxis tyder på att djurägarna i allmänhet anser det som en självklarhet att den som släpper ut betesdjur på sina marker också skall uppföra och underhålla stängsel till skydd för mark på angränsande fastigheter.

Det kan även i detta sammanhang antas att djurägarens eget intresse av att skydda och hålla kontroll över sina djur spelar en stor roll. Djuren representerar oftast betydande ekonomiska värden varför djurägaren har ett intresse av att djuren inte bryter sig ut med risk för att de skadas eller försvinner. Djurägaren kan därför förväntas att på egen bekostnad sätta upp de stängsel som behövs även om ingen lagstadgad skyldighet föreligger.

Av betydelse är även den skadeståndsskyldighet som kan följa av att djuren orsakar skada på annans mark eller övriga egendom.

De omständigheter som anförts leder till slutsatsen att särskilda regler om stängselskyldighet inte längre behövs som

garanti för att förhindra skador på angränsande fastigheters mark.

2.2.2 Gemensamma stängsel

Förslag: Ägofredslagens bestämmelser om gemensamma stängsel skall upphävas.

Bedömning: Frågor om inrättande av stängsel som gemensamhetsanläggning bör kunna prövas enligt nuvarande regler i anläggningslagen.

Skälen för förslaget och bedömningen: Det konstateras ovan att det inte behövs några särskilda regler om stängselskyldighet. I vissa fall kan det dock vara motiverat att det finns en möjlighet att få prövat om flera fastigheter bör hålla stängsel gemensamt. Det kan t.ex. vara så att det på den ena av två angränsande fastigheter bedrivs kreatursskötsel medan det på den andra bedrivs kreaturslöst jordbruk. Om förhållandena ändras så att det varaktigt hålls djur även på den andra fastigheten kan denna fastighet dra nytta av stängsel som satts upp och bekostats av grannfastighetens ägare. I ett sådant fall bör, om parterna inte kan komma överens, den som har satt upp och bekostat stängslet kunna få prövat om inte stängslet bör vara en gemensam anläggning för fastigheterna.

En sådan prövning bör kunna ske med tillämpning av anläggningslagen (1973:1149).

Förutsättningar för inrättande av gemensamhetsanläggning

Enligt anläggningslagen kan det inrättas anläggningar som är gemensamma för flera fastigheter. Anläggningarna skall tillgodose ändamål av stadigvarande betydelse för fastigheterna. En gemensamhetsanläggning får inte inrättas för någon annan fastighet än en sådan för vilken det är av väsentlig betydelse att

ha del i anläggningen. För att en gemensamhetsanläggning skall få inrättas gäller som villkor, utöver dessa generella förutsättningar, i första hand det s.k. båtnadsvillkoret. Det innebär att fördelarna, av ekonomisk eller annan art, av anläggningen skall överväga de kostnader och olägenheter som den innebär. Vidare gäller det s.k. opinionsvillkoret som innebär att en gemensamhetsanläggning inte får inrättas om ägarna av de fastigheter som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det. Vid denna prövning skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av anläggningen. Om behovet av anläggningen är synnerligen angeläget, kan en gemensamhetsanläggning inrättas trots att en fastighetsägare motsätter sig åtgärden. En gemensamhetsanläggning får dock som regel inte inrättas i strid mot kommunens planer. En gemensamhetsanläggning får slutligen inte inrättas om olägenhet av betydelse uppkommer för ett allmänt intresse.

Det bör i normalfallet inte möta särskilda svårigheter för lantmäterimyndigheten att avgöra om förutsättningarna finns för att i en stängselfråga tillämpa anläggningslagen. Kravet på att ett stängsel skall tillgodose ett stadigvarande ändamål innebär inte någon förändring i sak mot vad som gäller enligt ägofredslagen. Stängselskyldigheten enligt ägofredslagen avser varaktiga anordningar för att hålla betesdjur kvar på fastigheterna.

Placering och utförande av gemensamhetsanläggning

Enligt 8 § anläggningslagen skall en gemensamhetsanläggning förläggas och utföras på ett sådant sätt att ändamålet med anläggningen vinnas med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad.

I 12 § anläggningslagen finns bestämmelser om skyldighet att avstå bl.a. mark som behövs för en gemensamhetsanläggning. I fråga om ersättning gäller fastighetsbildningslagens ersättningsregler.

Anläggningslagens bestämmelser om utförande av gemensamhetsanläggning, markåtkomst och ersättning synes kunna tillämpas också på stängsel.

Fördelning av kostnader

Enligt 15 § anläggningslagen skall grunderna för fördelningen av kostnaderna för gemensamhetsanläggningens utförande fastställas vid förrättningen. För varje fastighet skall anges ett andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta som fastigheten har av anläggningen. Andelstal skall även fastställas i fråga om kostnaderna för anläggningens drift. Sådant andelstal skall bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den omfattning i vilken fastigheten beräknas använda anläggningen.

Anläggningslagens kostnadsregler gör det möjligt att fördela kostnaderna så att den fastighet som har större nytta av gemensamhetsanläggningen än andra också får bära en större del av kostnaderna. Bestämmelserna torde kunna tillämpas också på stängsel.

Rätt att begära förrättning

Rätten att begära förrättning enligt anläggningslagen tillkommer enligt 18 § anläggningslagen bl.a. ägaren av en fastighet som vill att fastigheten skall delta i anläggningen.

Möjligheten att införa en rätt även för nyttjanderättshavare att begära förrättning och föra talan vid denna övervägdes vid anläggningslagens tillkomst. Ett sådant system ansågs emellertid medföra komplikationer. Det ansågs bl.a. gälla rätten att ingå överenskommelser vid förrättningen och att återkalla ansökan. Övervägande skäl ansågs därför tala för att rätten att företräda en fastighet skulle tillkomma endast fastighetens ägare.

En tillämpning av anläggningslagen i stängselfrågor föranleder inte att den nuvarande ordningen bör ändras. Något behov av att

ge arrendatorer initiativrätt till förrättning har inte framkommit i lagstiftningsärendet.

2.2.3 Stängsel på fåbodvallar

Bedömning: Särskilda bestämmelser om bete på fåbodvallar bör inte införas. Berörda myndigheter och institutioner bör verka för att öka kännedomen om och förståelsen för den sedvana i stängselfrågor som gäller inom fåbodbruket.

Skälen för bedömningen: Mora tingsrätt meddelade den 31 januari 1996 en dom mellan å ena sidan två fritidsboende vid en fåbodvall i Dalarna och å andra sidan en fårägare som hade sina får på bete på fåbodvallen.

I domen fastslog tingsrätten att fårägaren inte har rätt att låta sina får (25-40 tackor jämte lamm) beta på de fritidsboendes fastighet. Domen har vunnit laga kraft. Med anledning av domen har en mängd skrivelser och brev, bl.a. från länsstyrelserna i av fåbodbruket berörda områden, inkommit till Jordbruksdepartementet. I skrivelserna framförs krav på en översyn av den lagstiftning som rör betesbruket på fåbodarna så att ett traditionellt fåbodbruk kan fortsätta att bedrivas.

Från de ingivna skrifterna kan bl.a. följande antecknas. Fåbodbruket har en mer än tusenårig historia i Sverige. Möjligheten till sommarbete på fåbodarna var ända in på 1900-talet en nödvändig del av bondehushållet. Ännu idag lever fåbodbruket kvar. I Dalarna fanns 1995 ett femtiotal fåboddar med fritt betande djur. Den mark som ligger vid och omkring fåbodvallen används till bete. Enligt gammal sedvana inom fåbodbruket inhägnar var och en de områden som han vill skydda från betande djur. Den långvariga beteshävden har skapat en unik biologisk mångfald och förutsättningar för att de utrotningshotade husdjursraserna fjällko och rödkulla skall kunna fortleva. Endast genom bete och slätter kan fåbodarnas särpräglade kulturlandskap bevaras samt en mängd seder och traditioner som är knutna till fåbodbruket leva vidare.

Av en rapport från länsstyrelsen i Jämtlands län¹ framgår följande. År 1980 fanns det 272 fåbodbrukare i landet. I genomsnitt hade varje fåbodanläggning tolv djur, varav sju kor, kalvar eller kvigor, tre får och två getter. De större anläggningarna kunde ha upp till tio kor, kalvar eller kvigor, tio får och åtta getter. De relativt små djurbesättningarna hör samman med att fåbodarna är en företeelse som hör småjordbruket till. Vid 27 fåbodanläggningar hade brukarna enbart får eller getter. Några av dessa anläggningar med enbart får borde snarare räknas som betesmark än som fåbodställe, eftersom fåren släpps ut tidigt på sommaren och sedan i stort sett får sköta sig själva fram till hösten. Dessa brukare lever alltså inte fåbodliv, men man kan ändå anta att de bidrar till att upprätthålla vallarna som levande miljö.

Frågan om att bevara ett levande fåbodbruk behandlades år 1988 av riksdagen (bet. 1988/89:KrU3). Riksdagen uttalade därvid att det är angeläget att fåbodkulturen bevaras. Enligt kulturutskottets betänkande finns det en motsättning mellan å ena sidan fåbodbrukarnas intresse av ostördhet i sitt fåbodbruk och å andra sidan intresset för turism och fritidsbebyggelse i fåbodområdet. Berörda myndigheter och institutioner arbetar dock med att på olika sätt finna samverkansformer mellan turistsektorn och fåbodbrukarna i syfte att bevara fåbodkulturen. I utskottets betänkande framhålls att en viktig förutsättning för en sådan samverkan är att det satsas på upplysning om fåboddriften så att inte onödig skada görs av en okunnig allmänhet.

Som tidigare redovisats har i denna promemoria intagits ståndpunkten att särskilda regler om stängselskyldighet inte behövs. En av utgångspunkterna har därvid varit att det i princip är en allmän praxis att en djurägare som har djur utsläppta på sin fastighet håller stängsel mot angränsande fastigheter. Som framgått råder en motsatt sedvana när det gäller fåboddrift. Den ovan nämnda tingsrättsdomen kan inte anses ha satt denna princip ur spel. Förslaget att avskaffa bestämmelserna om

¹ Länsstyrelsen informerar serie A nr. 3 1982, Fåbodbruket – hotad näring.

stängselskyldighet innebär att det finns förutsättningar för att denna sedvana skall kunna bestå. Att nu införa bestämmelser i lag som befäster sedvanan framstår som en alltför långtgående åtgärd, särskilt mot bakgrund av förslaget att avskaffa de övriga reglerna om stängselskyldighet för djurägare. Det bör vara tillräckligt om berörda myndigheter och institutioner sprider kännedom om och skapar förståelse för den sedvana i stängselfrågor som gäller inom fåbodbruket.

Det bör även påpekas att djuren på en fåbodvall är dyrbar egendom för sin ägare och att många fåbodbrukare därför idag stängslar kring sina betesmarker för att skydda djuren.

2.3 Gemensamt bete och betesreglering

Förslag: Ägofredslagens bestämmelser om gemensamt bete och betesreglering samt lagen (1933:270) om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred skall upphöra att gälla.

Skälen för förslaget: Rätt till gemensamt bete enligt ägofredslagen innebär att en ägare av en fastighet är berättigad att i vissa fall utnyttja en grannfastighets mark till bete för sina husdjur. Endast fastigheters skogs- eller utmark som gränsar till varandra kan komma ifråga för gemensamt bete. Åker- eller ängsmark omfattas således inte. Rätt till gemensamt bete enligt ägofredslagen föreligger dessutom bara om det mot den angränsande skogs- eller utmarken inte fanns något stängsel den 1 januari 1933. Om det behövs för att skydda skogsäterväxten på ohägnad mark får regeringen enligt 11 § ägofredslagen förbjuda rätten till gemensamt bete. Sådant förbud kan avse län eller del av ett län och meddelas efter framställan av vederbörande landsting eller hushållningssällskap.

Den gemensamma skogsbetningen var i äldre tider allmän i vårt land. Bakgrunden till skogsbetet kan sökas i att skogsmarken i dessa tider inte ansågs lika skyddsvärd som åker och äng, något som hade sin förklaring i att tillgången på skog

mer än väl motsvarade efterfrågan på skogsprodukter. Vid dessa förhållanden betraktades det som naturligt att låta djuren beta på skogen och att vid skogsbetning hänsyn inte behövde tas till om djuren kom in på en grannes mark. I takt med en ökad insikt om värdet av en god skogsvård infördes i ägofredslagen bestämmelser om betesreglering i syfte att få till stånd en avveckling av det gemensamma betet. Dessa bestämmelser innebär att en fastighetsägare som har del i skogs- eller utmark som skall anses upplåten till gemensamt bete under vissa villkor kan få rätten till bete på marken reglerad. Ett beslut om betesreglering innebär bl.a. att rätten till gemensamt bete upphör. Bestämmelserna om betesreglering är dock bara tillämpliga inom län eller del av län för vilka regeringen har beslutat att betesreglering får äga rum. Regeringen utfärdade under åren 1934–1964 nio kungörelser om betesreglering.

Skogsbete torde numera förekomma i mycket liten utsträckning. Vid den översyn av ägofredslagen som resulterade i betänkandet från 1984 framkom att varken Skogsstyrelsen eller Domänverket ansåg att den ringa förekomsten av skogsbete utgjorde något problem. Det saknas anledning att anta att situationen nu är annorlunda.

Med de stora förändringar som inträtt efter ägofredslagens tillkomst, både vad gäller djurhållningen och skogsskötseln, finns det rimligen inte något skäl att behålla bestämmelserna om rätt till gemensamt bete. Om i något enstaka fall en fastighetsägare önskar ha sina djur på en grannes skogsmark finns alltid möjligheten att träffa en överenskommelse om detta.

Ett upphävande av bestämmelserna om gemensamt bete innebär att bestämmelserna om betesreglering inte längre fyller någon funktion. De kan därför upphävas. Även de författningar som har meddelats med stöd av bestämmelserna om betesreglering kan upphävas.

Säkerhet för utbekommande av viss ersättning

I lagen (1933:270) om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred finns bestämmelser om förmånsrätt för sådana ersättningar enligt 16 § ägofredslagen som fastställts vid betesreglering.

I samband med upphävandet av bestämmelserna om betesreglering bör även bestämmelserna om förmånsrätt upphöra att gälla. Mot bakgrund av den ringa betydelse som ersättningar enligt 16 § ägofredslagen idag måste antas ha bör förmånsrätten inte övergångsvis kvarstå för de ersättningar som förfaller till betalning efter lagens upphävande.

2.4 Skadestånd

Förslag: Ägofredslagens bestämmelser om strikt skadeståndsansvar skall upphöra att gälla. Skadeståndslagens bestämmelser om ansvar vid vållande av skada skall i stället tillämpas.

Skälen för förslaget: I 2 kap. 1 § skadeståndslagen stadgas att den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar en person- eller sakskada skall ersätta skadan. Enligt 47 § ägofredslagen har dock en djurägare strikt ansvar för de skador som hemdjur orsakar på någon annans ägor, dvs. djurägaren skall ersätta skadan även om han inte vållat den uppsåtligen eller genom vårdslöshet. Det strikta skadeståndsansvaret gäller även den som mottagit ett djur för att vårda eller nyttja det. Skadeståndsansvarets omfattning är en spegling av omfattningen av den vårdnadsplikt som följer av ägofredslagen. När djur orsakar andra skador än skador på ägorna gäller allmänna skadeståndsregler.

Numera brukar det normalt anses att strikt skadeståndsansvar endast bör komma i fråga för sådana fall där det är motiverat av särskilda skäl. Det bör därför ifrågasättas om det strikta skadeståndsansvaret skall behållas.

Strikt skadeståndsansvar brukar vanligen förekomma vid farlig verksamhet och i grannelagsförhållanden. Djurhållning på betesmarker kan i sig inte anses utgöra en farlig verksamhet. Det strikta ansvaret enligt ägofredslagen torde vara grannelagsrättsligt grundat.

Vid en bedömning av om ett strikt skadeståndsansvar är befogat bör i detta sammanhang hänsyn tas till risken för skada, skadans storlek och möjligheterna att visa vållande. Som tidigare anförts angående såväl vårdnadsplikten som stängselskyldigheten ligger det i djurägarens eller innehavarens eget intresse att skydda och hålla kontroll över sina djur. Vid ett jordbruksföretag som bedriver husdjursskötsel representerar djurbesättningarna ofta betydande ekonomiska värden. Även i andra fall kan djur som här avses representera stora värden, t.ex. när det är fråga om ridhästar eller travhästar. När sådana djur hålls på bete har djurägaren ett intresse av att djuren inte kommer in på annans mark och därmed riskerar att skadas eller försvinna. I de allra flesta fall finns idag också fullgoda stängsel kring betesmarkerna.

I de fall förlupna djur kommer in på annans mark finns en risk för att de orsakar skada. Det ekonomiska värdet av skadan kan dock i många fall antas vara litet eller rent av försumbart. Även i de fall djuren trampar ner odlingar eller äter av odlade grödor uppgår normalt skadan till begränsade belopp. I sammanhanget bör framhållas att det idag gällande strikta skadeståndsansvaret är begränsat i så motto att det endast avser skador på ägor och alltså inte omfattar t.ex. personskador eller skador på fordon.

När det gäller möjligheterna att visa på vållande torde inte möjligheterna i här aktuella situationer på något avgörande sätt skilja sig från vad som normalt är fallet i andra skadesituationer.

Omständigheterna måste sammantaget anses vara sådana att det inte kan anses motiverat att behålla bestämmelserna om strikt skadeståndsansvar. Den allmänna skadeståndsregeln i 2 kap. 1 § skadeståndslagen bör i stället tillämpas.

2.5 Omhändertagande av hemdjur

Förslag: Ägofredslagens bestämmelser om omhändertagande av förlupna hemdjur skall upphöra att gälla. Hittegodslagens bestämmelser skall i stället tillämpas.

Skälen för förslaget: I ägofredslagen finns i 52–58 §§ särskilda bestämmelser om omhändertagande av hemdjur som påträffas på annans ägor. Bestämmelserna har sammanfattningsvis följande innebörd. Den som påträffar ett hemdjur på sina ägor har rätt att ta hand om djuret och skall genast underrätta djurets ägare. Om ägaren inte är känd skall den fastighetsägare som påträffat och omhändertagit djuret (intagaren) införa en kungörelse i ortstidningen. Vidare föreligger en plikt att vårda och underhålla det omhändertagna djuret. Ägare till djuret skall ersätta intagaren dennes kostnader samt ersätta eventuella skador på dennes ägor. Till dess denna lösen betalats äger intagaren rätt att kvarhålla djuret. Särskilda bestämmelser finns om hur denna lösen skall bestämmas och hur tvister skall lösas. Om ägaren fjorton dagar efter det att en kungörelse införts ännu inte är känd skall intagaren anmäla detta till polismyndigheten. Intagaren har sedan rätt att låta sälja djuret på offentlig auktion.

Bestämmelserna om omhändertagande av förlupna hemdjur tillkom vid en tid då flertalet fastighetsägare på landsbygden bedrev lantbruk och hade goda möjligheter att inhysa hemdjur. Det var därför möjligt att ålägga den som påträffade hemdjur på sina ägor ett förhållandevis stort ansvar. Förhållandena på landsbygden har idag förändrats på ett sådant sätt att det inte längre kan anses rimligt att ansvaret att inhysa och försälja ett förlupet djur skall åläggas ägaren till den fastighet på vilken djuret påträffas.

Allmänna bestämmelser om omhändertagande av förkommet gods finns i hittegodslagen (1938:121). Lagen innehåller bestämmelser som innebär att upphittat gods skall anmälas till polismyndigheten eller direkt till ägaren om denne är känd. Vidare finns bestämmelser om bl.a. ersättning för kostnader och om upphittarens rätt till gods i de fall ägaren förblir okänd eller

ger upp sin rätt till godset. Av 8 § hittegodslagen följer att 52–57 §§ ägofredslagen i tillämpliga delar skall lända till efterrättelse vid upphittande av hemdjur även om fall som där avses inte är för handen.

Hittegodslagens bestämmelser tillämpas idag när det gäller andra djur än hemdjur. Som framkommit ovan kan det inte anses skäligen att behålla ägofredslagens bestämmelser som ålägger enskilda fastighetsägare ansvaret för omhändertagande, vård och försäljning av förlupna hemdjur.

Antalet fall av upphittade hemdjur som inte genast kan återbördas till sina ägare är begränsat. I de allra flesta fall håller djurägare sina djur under tillräcklig uppsikt och inom stängsel som förhindrar att de kan ta sig in på andra fastigheter. I de fall djuren ändå tar sig in på andra fastigheter upptäcks detta normalt av djurägaren själv eller av grannarna varefter djurägaren snarast tar hand om sina djur. Endast i rena undantagsfall förekommer att förlupna djur inte genast kan tas omhand av sina ägare eller att ägaren är okänd. En tillämpning av hittegodslagens bestämmelser också när det gäller hemdjur kan således antas innebära endast en försumbar ökad belastning för polismyndigheten. Ägofredslagens bestämmelser om omhändertagande av hemdjur samt 8 § hittegodslagen bör av redovisade skäl kunna upphävas.

2.6 Kostnader och andra effekter av förslaget

De förslag som redovisats antas inte medföra några ökade kostnader för staten. Förslagen medför ingen ökad administrativ börda för småföretagare.

3 Upphävande av vissa lagar

3.1 Djur på samfälld betesmark

Förslag: Följande lagar skall upphöra att gälla, nämligen

- 1) lagen (1918:399) om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark,
- 2) lagen (1922:133) om förbud mot utsläppande av bagge å samfälld betesmark.

Skälen för förslaget: I 1 § andra stycket ägofredslagen finns en upplysning om att det finns särskilda bestämmelser om inskränkningar i rätten att låta vissa djurslag beta på samfälld mark. De bestämmelser som avses är bl.a. lagen (1918:399) om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark och lagen (1922:133) om förbud mot utsläppande av bagge å samfälld betesmark.

Enligt 1 § 1918 års lag får regeringen på framställning av lantbruksnämnd och landsting förordna att det på samfälld betesmark inom lantbruksnämndens område eller viss del av detta inte får släppas ut tjurar som är över sex månader eller hingstar som är över ett år, om inte alla som har rätt till bete på den samfällda marken medger det. Den som bryter mot ett sådant förbud kan dömas till böter. Enligt 1922 års lag skall 1918 års lag tillämpas även avseende baggar som är över fyra månader.

Någon framställning till regeringen enligt de angivna lagarna har inte gjorts under i vart fall de senaste tjugofem åren. Det är

uppenbart att bestämmelserna inte längre har någon aktualitet. De bör därför kunna upphävas.

3.2 Vissa skogsfångs- och mulbetesservitut

Förslag: Följande lagar skall upphöra att gälla, nämligen
1) lagen (1946:741) om förlängning av tiden för vissa servitut,
2) lagen (1959:517) om förlängning av tiden för vissa servitut.

Skälen för förslaget: Vid slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet bildades ett stort antal skogsfångs- eller mulbetesservitut i Norrland. Giltighetstiden var inskränkt till ett visst antal år eller till servitutshavarens livstid. Eftersom tiden för servitutens bestånd i de flesta fall hade bestämts till 50 år skulle många av servituten komma att upphöra i slutet av 1940-talet eller under 1950-talet. Ägarna till de fastigheter, till vilkas förmån servituten gällde, levde vid den tiden under mycket knappa ekonomiska förhållanden. Servitutens upphörande skulle därför få till följd att dessa fastighetsägares ekonomiska situation försämrades ytterligare. Med hänsyn till detta ansågs det nödvändigt med åtgärder för att trygga fastighetsägarnas behov av de nyttigheter som servituten avsåg. Den åtgärd som valdes var att genom lag förlänga tiden för servitutens bestånd.

Genom de två lagarna kom servituten att förlängas till den 1 januari 1970. Genom ändringar åren 1969 och 1971 i 1959 års lag förlängdes giltighetstiden först till den 1 januari 1972 och därefter till den 1 januari 1974.

I 1971 års lagstiftningsärende konstaterades att de aktuella servituten inte längre hade någon ekonomisk betydelse annat än i undantagsfall. Det syntes därför lämpligt att servituten slutligen avvecklades. Efter en kortare förlängning skulle varje förlängning kräva en individuell prövning av en servitutsnämnd. Servituten skulle kunna förlängas längst till den 1 januari 1984.

De aktuella servituten har således numera upphört att gälla. Lagarna från åren 1946 och 1959 om förlängning av tiden för vissa servitut kan därför upphävas.

4 Författningskommentarer

4.1 Förslag till lag om upphävande av vissa lagar om ägofred

Övergångsbestämmelser

Punkten 1 innebär att ägofredslagen även fortsatt skall tillämpas avseende förhållanden som hänför sig till tiden före den 1 juli 2003. Detta innebär bl.a. att lagen skall tillämpas om någons husdjur före lagens upphävande har skadat annans mark eller blivit omhändertaget med stöd av lagens bestämmelser.

I punkten 2 föreskrivs att förrättningar som pågår när ägofredslagen upphör att gälla samt mål och ärenden som då är anhängiga hos domstol, länsstyrelse eller regeringens skall sluthandläggas med tillämpning av ägofredslagen.

I punkten 3 har tagits in bestämmelser om rättsverkan av vissa beslut, domar eller föreningar.

De förrättningsbeslut och domar som har meddelats enligt ägofredslagen förlorar inte sin verkan genom att lagen upphör att gälla. Vad som i ett sådant beslut eller sådan dom har bestämts om stängselskyldighet eller betesreglering gäller för de fastighetsägare som omfattas av beslutet eller domen även efter ägofredslagens upphörande. Detta gäller även föreningar enligt 36 och 37 §§ ägofredslagen. Reglerna om jämkning upphör att

gälla. Om berörda fastighetsägare vill ha en ändring till stånd kan detta ske genom frivilliga överenskommelser eller genom förrättning enligt anläggningslagen.

När det gäller sådan rättsverkan gentemot en ny ägare eller innehavare av en fastighet som följer av 35–37 §§ ägofredslagen bygger denna på förutsättningen att en köpare av en fastighet har möjlighet att ur offentliga handlingar få kännedom om vad som gäller för fastigheten i fråga, bl.a. när det gäller stängselskyldighet. Framtida förändringar av vad som bestämts genom förrättningsbeslut, dom eller förening genom frivilliga överenskommelser kommer dock inte att framgå av offentliga handlingar. Mot den bakgrunden föreskrivs att rättsverkan enligt 35–37 §§ ägofredslagen gentemot en ny ägare eller innehavare av en fastighet upphör om ett förrättningsbeslut, en dom eller en förening ändras.

Punkten 4 innebär att bestämmelserna i ägofredslagen om förvaltning av en stängsel- eller betessamfällighet fortfarande skall gälla. Dessa bestämmelser upphör dock att gälla om förvaltningen ordnas på något annat sätt.

Punkten 5 innebär att fordringar enligt 16 § ägofredslagen som har förfallit till betalning före den 1 juli 2003 och som fortfarande omfattas av förmånsrätt enligt lagen (1933:270) om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt ägofredslagen skall omfattas av sådan rätt även efter lagens upphävande.